

Den svarta solen

30 juni 1954



Olle Hammarlund

*Publicerad 30 juli 2026
Populär Astronomi
Copyright © Olle Hammarlunds ättlingar*

Efter fynd på Lunds universitetsbibliotek av Thomas Ek, fil.dr

*Omslag: Fotografi av Sten Larell, bror till Fru Inga Hammarlund.
Baksidesbild: Fru Inga Hammarlund, med sonen Bengt Hammarlund. I bakgrunden syns
svägerskan Vilma, och tvillingbrodern till Bengt, Kaj Hammarlund.
Fotografierna tagna av Olle Hammarlund.*

Det är sommarkvällsljummigt ute, brasan brinner skönt härinne och en vänlig fotogenlampa lyser. Men jag har fortfarande kylan i kroppen.

Det var mulet på morgonen när vi lämnade hedarna på Fårö, längst i norr, för att köra till Sudret, längst i söder, och beskåda den svarta solen. Alla vägar ledde söderut, det kryllade av åkdon och människor. Hästar och kärror, traktorer med släp, bilar av alla modeller, motorcyklar och kjolfladdrande flickor på mopeder och cyklar.

Filadelfia hade slagit upp tält vid Burgsvik med skylten ”Tag Dig Tid” och ”I dag predikan över aktuellt ämne”. Solen som hade huvudrollen i dag och hela förmiddagen krupit bak en molnridå lyste klar och fri över Sudret. Havet låg blått utanför och bröt mot pallen som låg gröngul under ytan. I väster låg en dimbank. I öster låg en ångare för ankar, väntande.

I en grotta i burgen brann ljus, som till andakt. Här sotades glas och kön var lång. En rödakorsvimpel fladdrade i vinden, två bruna bårar låg klara. På burgen stod folk i silhuetter och skuggade med handen för ögonen, provade sotade glas och svarta glasögon. På den mjuka mossmarken med tulkört och blåeld hade folk samlats som till marknad. Där fanns långbord på bockar med hundratals kaffekoppar. Blänkande utfärdsbussar, läskedrycksbilar, lastbilar med bänkar och lövruskor, ringlande rader av bilar. En tjock medelålders herre i vit linnehatt kröp under ett spinkigt kamerastativ. Två äldre damer i svart satt på en röd filt och åt frisksportarbröd till termoskaffe. En långbent skönhet i svarta shorts fick en äldre man i kuskmössa att sänka

förmörkelseglasögonen. En fantasifull korvgubbe skyltade ”Varm solkorv”. Över heden kom en man på kryckor med långa långsamma kliv. Han hade hatten långt ner i pannan, en småbildskamera dinglede i en rem och en termos stack fram ur kavajfickan. Han satte mödosamt bägge kryckorna i marken, sköt hatten i nacken och såg sig omkring. Så lyfte han glatt ena kryckan och vispade i luften: – Hej, hojtade han, satte fart och försvann som en stor spindel runt burgens kant.

En familj på åtta personer kryllade fram på fårstigen, ungarna hade svarta glasögon i snören kring halsarna, far bar på tre pilsner i var hand och mor hade en matsäckskorg med rödrutig duk. Ett stort gäng musgrå fruntimmer med guide i spetsen kom trevande och stannade upp vid pilen till Hoburgsgubben. Alla kikade i pilens riktning och guiden pratade.

Pojkarna är otåliga.

– Titta inte mot solen utan glasögon, pojkar!

Pojkarna tittar tillbaka. Men glasögonen åker fram, och man kisar bak svarta plastskivor.

– Blir det mörkt nu?

– Nej, inte nu men sen, vänta lite.

– När blir det mörkt?

– Om en stund, tåla dej.

En reklamsinnad ung man bär fram en stor sladdrig affisch. Han placerar den på marken med stenar i hörnen. Folket uppe på burgen pekar och tittar. ”Köp rundturshäftet” står det.

Hur mycket folk är här? Fyrtitusen sa tidningarna efteråt.

Klockan är snart dags. Man riktar allt fler mörka glas mot den gnistrande solskivan däruppe. Man tittar på klockan, man ställer in stativ och objektiv och bländare, man flyttar sig, man söker sig en bra utsiktsplats, man plockar samman matkorgarna, man ordnar sig för upplevelsen.

Så ropar någon.

Allas svarta ögon vänds mot solen.

Jo det syns något av månens svarta skiva i högerkanten. En liten naggning. Det har börjat.

En ensam välutrustad tant intill lägger fram en filt och ett par grå yl-
levantar med röd brodyr.

Det har börjat. Med de svarta solögonen ser man månens kant äta sig bit för bit in i solens vita skiva. Men solljuset tycks vara konstant. Ingen skillnad märks. Det blåser lite mera, det känns kyligare, eller är det bara inbillning?

Den feta farbrorn med den lilla kameran på det höga stativet knäpper. Han sjunker tillbaka med en suck. Första bilden i en serie. Han plockar fram en pilsner och slår sig till ro igen.

Nu kommer en stor gul buss knegande in över backarna, svänger in och släpper av en myllrande hop som med ivrig brådska kliver uppför burgen och ställer sig i silhuett mot havet.

Luften har blivit annorlunda, grådaskig. Man gnider sig i ögonen och tittar igen, det blir inte bättre. Man tittar på klockan och konstaterar att tiden snart är inne för det väntade, de betydelsefulla två minuterna då allt skall ske.

Nu är två tredjedelar av den gnistrande solen täckt av månens kallsvarta skiva. Kyliga vindar drar över marken, man sveper om sig.

En ensam karl i svart gåbortkostym kommer kutande över heden mellan alla människor med svarta ögon. Han tar fram ljus och en glasbit, tänder sticka på sticka. Han håller glasbiten i ljuslågan som svänger undan, han svär sakta och ljuset slocknar, han tänder igen och tittar kisande mot solen.

Nu ropar pojkarna.

– Titta nu är det snart mörkt.

Och vi skådar med svarta ögon.

Jo. Snart. En skärva kvar, en tunn nymåne på solen, en båge av gnistrande ljus, grönt genom plastögat.

Vi reser oss och går några meter upp på burgen, där folket nu står tätt för att se.

Havet ligger silvrigt nedanför, som i månsken. Den kalla vinden bits. Folk slår upp kragarna, tar åkarbrasor. Längs horisonten i öster är det ljust. Nordvästut är det mörkt. Det kommer närmre.

Nu är det skymning, ett tveljus av underligt slag.

– Blir det farligt?

– Nej. Inte alls. Titta genom solögonen. Snart. Bara ett ögonblick till.

– Tänds säkert solen igen?

– Ja då. Var inte rädd.

På burgen står nu tjockt med folk. Silhuetterna tecknar sig knivskarpt mot den silvriga havsytan. En mås fläktar förbi med ett ödsligt rop.

Den fete mannen vid stativet har exponerat många gånger nu. Han ligger på ryggen och kikar. Fininställer.

Vi väntar. Det kylv längs ryggraden. Ljuset är överkligt, man gnider ögonen.

Så viner ett kallt vinddrag, som förelöpare. Vi ser mot solen genom glaset. Den tunna bågen har blivit ett gnistrande diadem som glidit på tre-kvart över solens mörka skalle.

Nu.

Över vattnet i väster kom månskuggan farande som en svart vind och svepte de kikande fyrtitusen i mörker som om någon blåst ut ett ljus. Med det kosmiska mörkret kom iskalla vindar.

Solen är svart.

Kring kanterna glimmar coronan.

Den är blekblå, violett, grön, den skimrar, den lever, den brinner i fladdrande lågor.

En sammetsblå himmel välver sin kupa över de fyrtiotusen, och stjärnorna tänds. Venus gnistrar i öster. Därunder är horisontens gryningsljus. Svalorna pilar lågt över våra huvuden.

Coronan flammar.

Havet är gråblått. Blåvioletta moln hänger i väster. Man är beredd på åska och remnande berg, domedagsstämningen tränger sig på. Bilden av myllrande människor på burgen i grafisk silhuett mot en tom horisont och med bleka ansikten och svarta ögon mot en svart sol som brinner i kanterna – den är gammaltestamentlig och hednisk på en gång.

Coronan flammar.

– Tänds solen igen?

– Jo. Den tänds igen. Det är inte farligt.

Ändå står nerverna på helspänn. Händerna är kalla som fiskar.

Jag har sett detta förr. Detta är mardrömmen om v-bomben som jag drömt så många nätter, då man står maktlös vid stranden av ett hav och känner marken skälva av explosionen medan naturen håller andan och väntar.

Alla håller andan och väntar.

Detta är kall kosmisk verklighet. Så fungerar det alltså. Månen skymmer solen, och solen slutar skina mitt på dagen. Folk gick och gömde sig i namnlös skräck. Nu vet man, nu har man läst om det. Men ändå skälver man, kan inte hjälpa det, kanske är det kylan.

Jag får en kall hand i min. Det är Kaj. De andra bägge pojkarna håller mor i handen.

– Var är den flygande skuggan?

Rösten skälver men är nyfiken.

– Jag vet inte. Är det inte vackert?

– Jo ...

Någon skriker gällt.

Det gnistrar till i högerkanten av den svarta solskivan. Ett pärlband av blått ljus.

Solögonen fram igen. Ljuset kommer tillbaka.

– Hurra, ropar en av pojkarna.

Solen skimrar fram i en tunn kant. Mörkret släpper. Man kan se hur det flyger i väg över vattnet österut, som en farande osalig ande.

Förtrollningen är bruten. Vi andas ut. Ord porlar fram, kan inte hejdas, man vill prata, berätta, såg du månbergen, så du coronans bägge spetsar?

Golgatastämningen är borta. Påskdagen vecklar ut sig i ljus och sol och varm verklighet.

Det är dagg i gräset. Tygskorna blir våta. Pojkarna är tysta, trycker sig intill oss.

– Far, titta, han som skulle sota glas ...

Där låg han, den senkomne, sovande i den nya morgonen, med en ljusstump bredvid och glaset i två sotiga bitar intill. Att han kunde sova i kylan.

Den sitter länge kvar. Först nu när jag skriver detta på natten börjar den släppa. Men nu går solen strax upp till den 1 juli 1954.

Den eviga solen.



Olle Hammarlund föddes 1918 och växte upp i Kristianstad. Han var skribent och författare, och har tidigare gett ut bland annat *Fårets gröna öga* (1967), *Stjärnornas barn* (1969), *Resan till paradiset* (1970) och *Samtal på jorden* (1971).

Den svarta solen publicerades av Populär Astronomi den 30 juli 2026, till Olle Hammarlunds minne, som gick bort 50 år tidigare.

Den svarta solen skildrar den totala solförmörkelsen som syntes i Sverige den 30 juni 1954. Olle Hammarlund var då 35 år och redaktör i Stockholm. Somrarna tillbringade han på Fårö med sin familj. Tidigt på morgonen den 30 juni åkte de till Gotlands södra udde för att uppleva solförmörkelsen under perfekta förhållanden. När han kom hem skrev han ner sina upplevelser av den unika händelsen.

Den svarta solen återfanns på Lunds universitetsbibliotek av fil.dr Thomas Ek, författare av biografen *Olle Hammarlund – människan, journalisten, författaren* (2024), utgiven på Carlsson bokförlag.